

אך בגורל: איך לתווך בין החיים שרציתי לחיים שקיבלתי?

הגורל הוא אמירה מהדהדת, שהחיים יותר גדולים מאתנו. אל לנו לחפש היגיון במקום שאין בו היגיון. אנחנו חלק מתוכנית כבירה שנקבעה בעצמותו יתברך והיא נשגבה ממה שמסוגלים להבין. הגורל הוא דרך להרים עיניים לשמים ולהבין שאנחנו זוכים להיות חלק מהיסטוריה שנמשכת אלפי שנים.

ב"ה | פרשת פנחס | תשפ"ה

משפט יפה אומר: "החיים הם מה שקורה לנו, בזמן שאנחנו מתכננים תוכניות אחרות". המציאות מזמנת סיטואציות מאתגרות, שקורעות אותנו בין החיים שאנו רוצים ובין החיים שאנו מקבלים. אנו נקלעים לוויכוח עם ההשגחה העליונה על מה שיכול להיות אחרת.

אולם החיים הופכים להיות מאושרים, כשאנחנו מצליחים לעלות על הגל ולקבל את מה שקורה. כשאנו משחררים את מה שרצינו וגולשים עם מה שקיבלנו. סוד האושר נמצא ביכולת להבין שההחלטות העיקריות נעשות בגורל, הן מוחלטות בצורה שלמעלה מהדעת ולכן זה בלתי אפשרי לשפוט את החיים בכלים של טעם והיגיון שלנו.

כדי להבין זאת היטב, אנו רוצים לחקור שאלה חשובה: למה חלוקת הנחלות בארץ ישראל נעשתה בגורל? הרי ההחלטה גובתה באורים ותומים וזה אמור להיות מספיק. במיוחד שגורל מעיד על חולשה וחוסר יכולת להכריע? גורל עורכים במדינה דמוקרטית שבה כל קול קובע ואין גורם בעל סמכות עליונה לקבוע בצורה שרירותית. אולם המלך שהוא הקול היחיד, אינו עורך גורלות והתייעצויות, אלא מטיל פקודות. היכן כבודו של הקב"ה שנאלץ לשכנע בעזרת גורל?

זו הזדמנות לבחון את שאלת הגורל בהקשרים נוספים: מדוע הכפרה של יום הכיפורים נעשית באמצעות גורל בין שני השעירים? למה המן ניסה לפגוע בנו באמצעות גורל? עולה גם השאלה ההלכתית המעשית: האם מותר לקבל החלטות חשובות באמצעות גורל, כגון הטלת מטבע? האם יש בכך משום דרכי הגויים או שזה סתם צעד אקראי מטופש שאין בו גילוי ומשמעות עליונה?

התורה אומרת שהחלוקה נעשתה בשני צעדים: באמצעות חלוקה הגיונית וגיבוי רוחני.

זו הזדמנות לבחון את שאלת הגורל בהקשרים נוספים: מדוע הכפרה של יום הכיפורים נעשית באמצעות גורל בין שני השעירים? למה המן ניסה לפגוע בנו באמצעות גורל? עולה גם השאלה ההלכתית המעשית: האם מותר לקבל החלטות חשובות באמצעות גורל, כגון הטלת מטבע? האם יש בכך משום דרכי הגויים או שזה סתם צעד אקראי מטופש שאין בו גילוי ומשמעות עליונה?

נפתח מהלך חסידי בעל משמעות. הגורל הוא אמירה מהדהדת,

1. במדבר כו: לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות: לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו ... אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ינחלו, על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט.

נפתח מהלך חסידי בעל משמעות. הגורל הוא אמירה מהדהדת,

הראשון בתורה. הפסוקים רומזים כי משה רבינו ערך כבר גורל אחד לברר ספק – ושם אכן התאים לברר באמצעות גורל.

במדבר יא, כו: וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה.

זה היה אחרי התלונות וההתאוננויות בפרשת בהעלותך, משה נשבר והכריז "ואם ככה את עושה לי – הרגני נא הרוג". משה ביקש להתפטר ממשרתו והקב"ה ציווה אותו למנות שבעים זקנים מכלל השבטים שיעזרו אותו בהנהגת ישראל. התורה מספרת כי שניים מהנבחרים נותרו באוהל מועד והחלו להתנבא שם, והתורה מוסיפה שתי מילים מסתוריות: "והמה בכתבים". איזה כתובים? היכן היו כתובים שמות שבעים הזקנים שנבחרו?

רש"י: 'והמה בכתבים' ... נכתבו כולם נקובים בשמות ועל-ידי גורל, לפי שהשבטון עולה ל[שבעים נבחרים מ]שנים עשר שבטים – ששה לכל שבט, חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה. אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד, נטל ע"ב פתקין וכתב על שבעים 'זקן' ועל שניים חלק ... אמר 'טלו פתקכם מתוך קלפי' ומי שעלה בידו זקן – נתקדש ומי שעלה בידו חלק – אמר לו המקום לא חפץ בך.

במקרה הזה מתאים לערוך גורל. שכן משה לא רצה להפעיל כוח וסמכות אלוקית כנגד ראשי העם, וכן כל החלוקה התבצעה בדרך החלטה מלמעלה. אמנם במקרה של הנחלות, התחילו וחילקו על פי טעם ודעת, וכן המשיכו והביאו ראייה מיסטית מאורים ותומים – ומה נצרכו עוד לגורל?

מפרשים אחרים חולקים על רש"י וסוברים שהגורל היה הגורם המרכזי בחלוקת הארץ. הרמב"ן כותב שהכול הלך לפי הגורל. חילקו את הארץ לשנים עשר חלקים שווים, בלי קשר לגורל השבט ובלי התחשבות במיקום השטח, והגורל קבע איזה שטח כל אחד יקבל – יקר או הרבה יותר יקר. (רק החלוקה הפנימית בתוך השבט גופא, השתנתה בין שבט מרובה אוכלוסין לשבט מועט. שבט מרובה חילק את שטחיו לחלקים קטנים שיספיקו לכולם ושבט מועט חילק לחלקים גדולים).

רמב"ן: שנים עשר חלקים שווים עשו ממנה ונטל כל השבט החלק שיצא לו הגורל עליו... וזהו שאמר 'לשמות מטות אבותם ינחלו בין רב למעט', שיקחו כל המטות בשוה בין שהוא מרובה באוכלוסין או ממועט בהם ... ויהיה פירוש 'לרב תרבו נחלתו' – [בחלוקה הפנימית] לאנשי השבט עצמו.

האברבנאל מציע שיטה שלישית, ממוצעת, שגם היא משאירה עוצמה רבה בידי הגורל: תחילה חילקו את גורל השבטים לפי כמות משפחות השבט, אך הגורל קבע את הנושא החשוב יותר: את מיקום השטח. הגורל נשא עוצמה אדירה וקבע מי לרחביה ומי לכאור שבע.

תחילה נאמר "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו". רש"י מסביר כי תחילה ביצעו חלוקה הגיונית, שהעניקה לכל שבט את גודל השטח המתאים לכמות המשפחות בו. אינו דומה שבט גדול כיהודה, שמנה 74,600 גברים, לשבט מנשה הקטן, שמנה 32,200 איש. לכן כשחילקו את הארץ לשנים עשר חלקים, החלקים לא היו שווים, אלא שיקפו את גודל משפחות השבט.

כן צריך היה להתאים את ערך השבטים מבחינת המחיר. אינו דומה מטר באדמה חקלאית שמניבה רווח, לאדמת המדבר שאינה מניבה כלום. לכן ביצעו חלוקה הגיונית, שלקחה בחשבון גם את מיקום השטח וערכו הכספי, לעומת שטחים אחרים שהיו שווים פחות ולכן היו גדולים יותר מבחינת שטח.

רש"י: 'לרב תרבה נחלתו' – לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב... ולא נחלקה הארץ במידה, לפי שיש גבול משובח מחברו, אלא בשומא, בית כור רע כנגד בית סאה טוב, הכל לפי הדמים.

אחרי שביצעו חלוקה הגיונית, גיבו אותה בשני אמצעים רוחניים: שאלה באורים ותומים ועוד בירור על ידי גורל. האורים והתומים האירו את שם השטח או העיר המרכזית שלו ואת שם השבט שיזכה בו, ואחר כך הוסיפו גם גורל. נס קרה והכול היה תואם: השומא, האורים והתומים והגורל.

רש"י: ואף שלא היו החלקים שווים, שהרי לפי ריבוי השבט חלקו החלקים (ואם כן אין טעם לשלב גם גורל, שפועל בצורה שרירותית, בכל זאת) לא עשו אלא על ידי גורל והגורל היה על פי רוח הקודש, כמו בבבא בתרא קכב: אל-עזר הכהן היה מלוכש באורים ותומים ואומר ברוח הקודש אם שבט פלוני עולה – תחום פלוני עולה עמו. [ובנוסף] השבטים היו כתובים בשנים עשר פתקים וכן יב גבולים בשנים עשר פתקים וכללום בקלפי והנשיא מכניס ידו ונו-טל שני פתקים ועולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו, והגורל עצמו היה צווח: עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני, שנאמר 'על פי הגורל'.

כאן עולה התמיהה מה המטרה בגורל? ראשית, הרי בתורה נאמר "אך בגורל יחלק את הארץ", אבל לפי רש"י, החלוקה נעשתה לפני הגורל והוא רק גיבא אותה? שנית: כבר היה גילוי רוחני באורים ותומים ולמה נדרש גם גורל לחזק את ההכרעה?

שלישית, כפי שרשי עצמו הקשה ולא השיב: מה הקשר בין חלוקה הגיונית ובין גורל? הרי יש סתירה בין שתי הדרכים: אם החלוקה התבצעה בצורה הגיונית, מה הטעם לשלב גורל שפועל בצורה הפוכה – על הגיונית ויכול להחליט ששבט קטן יקבל שטח גדול ושבט גדול יקבל שטח קטן? הגרלה עורכים כאשר נדרשת החלטה למעלה מהשכל. למשל מחלקים דירות של מנהל מקרקעי ישראל בבניין בן עשר קומות ויש יקרות יותר וזולות יותר ואין דרך הגיונית להחליט מי יקבל את זו ומי את זו. לכן עורכים גורל כדי להפיל מהשמים את ההכרעה. אבל כאשר הקדימו עם חלוקה הגיונית – לא מתאים לשלב גורל?

נחדד את התמיהה עם עובדה הפוכה: האמת היא, שזה לא הגורל

אברבנאל: בחלוקת הארץ היה ראוי שיוכחנו שתי בחינות: **המחוז** בו יינתן לשבט חלקו ונחלתו, ו**כמות הארץ** שיתנו לו באותו מחוז לאורכה ולרוחבה. ביאור המחוז בו ייפול נחלת כל שבט ושבט ראה יתברך שיתבאר בגורל, כדי שלא תיפול קטטה בין השבטים בהיות המקום האחד יותר משור-בח מן האחר... העניין השני כמה יינתן ממנה לכל שבט באותו מחוז שנפל הגורל - זה היה מסור ליהושע ולא לעזר.

ביד ימין, הוא מניח על ראש העז הימנית ומה שעולה בשמאל הוא מניח על ראש העז השמאלית. את העז שעלתה לה' הוא שוחט ומזה את דמה בין שני בדי הארון בקודש הקודשים. את העז שעלתה לעזאזל, משלח ביד איש מוכן אל מחוץ לירושלים, לאחד ההרים במדבר יהודה.

עוד גורל קשור לגורל הזה: ימי ה"פורים". ספר הזוהר אומר כי דוע, שהמילה "כיפורים" היא "כ-פורים", משום שגורל יום הכיפורים הוא כמו "פורים", שנקרא כן על שם "הפור הוא הגורל שהעמיד המן מיום ליום ומחודש לחודש". במאמציו למצוא יום רע לישראל, המן מטיל פור כדי שיעלה מהשמים יום בעל מזל רע. אכן הפור עבר היטב, וכיון שנפל באדר שמח שמחה גדולה, שבו מת משה. אבל לא ידע שבו מת משה ובו נולד משה, ולכן הפור עבר מהשמים נגדו.

מה הקשר בין כיפורים ופורים, שבשניהם מרכז היום מתרחש באמצעות גורל?

ב. לפני שניכנס להבנת את מהות הגורל, נקדים ונבחן את התוקף ההלכתי של הגורל בימינו. נתחיל מהמקרה הפשוט: האם מותר להטיל גורל כדי לחלק זכויות ממוניות כמו לוטו, שטחים, ספרי קודש וכו'? או להגריל זכויות בבית הכנסת, כמו חזן ועליות לתורה כשיש כמה חיובים?

הפוסקים מסכימים שבמקום בו יש לכולם זכויות שוות ברכוש המוצע² וכולם מסכימים לבצע את החלוקה באמצעות גורל - אין מניעה. כך נהגו בחלוקת הארץ וכך היה הסדר בבית המקדש, שהטילו פיס כל בוקר, כדי לחלק את העבודות בין הכוהנים. בהערה³ הובאה הרחבה מטלטלת של הנושא.

עד כאן אין ראייה שהגורל נעשה על פי ה'. מספיק שהמערבים הסכימו לחלק בדרך הזו ויכולים לסמוך על הגורל. השאלה הקשה היא, האם אפשר לקבל החלטות באמצעות גורל? החיים מביאים אותנו לצמתים מכריעים בהם מוכרחים לקבל החלטה מהירה ומייחלים לרמז משמים כיצד להכריע⁴. האם מותר להטיל מטבע

אכן לדעת הרמב"ן והאברבנאל, מוכן עצם הצורך בגורל, שהכריע את מיקום השטחים. אבל עולות השאלות המרכזיות בהן פתחנו: למה לא הספיקה חלוקה באורים ותומים? במיוחד שהגורל נראה כדרך אקראית שאינה משקפת את כבוד המלך? הקב"ה היה צריך להכריע בין השבטים בגזירה נחרצת ומי שלא התאים לו, מוזמן ליפול באדמה עם קרח?

מדרש תנחומא משיב בפשטות:

תנחומא כונו: 'אך בגורל' - זהו שאמר הכתוב (משלי יח, יח) 'מדינים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד' (ומבאר הרלב"ג: הגורל יבטל מדינים ומחלוקת בדברים שיש לה-לוק זה עם זה והוא יפריד בין 'עצומים' - תקיפים וחזקים וישמרם מהזיק זה לזה).

הגורל, ובפרט כשהגורל עמד וצעק בפיו את ההכרעה כדברי רש"י, ככתוב 'על פי הגורל', נועד להיות תוספת חיזוק וביטחון בעניין כל כך יצרי וסוער כחלוקת הנחלות בארץ.

אולם אנו מבקשים להעמיק יותר ולהבין את משמעות הבחירה בגורל בנושא הזה. זו הזדמנות להרחיב את היריעה ולבחון מקומות נוספים בהם מתרחשת הכרעה באמצעות גורל:

סדר הכפרה ביום הכיפורים הוא כזה: הכוהן הגדול מעמיד לפניו שני שעירי עיזים, לפניו מונחת תיבת קלפי והוא מוציא ממנה שני פתקים: באחד כתוב "לה" ובאחד כתוב "לעזאזל". את מה שעולה

1 ראו אתר 'עולמות' ערך 'הגורל בהלכה'.

2 הרב הגאון עובדיה יוסף, נשאל במקרה של שני מועמדים שהתמודדו למשרת רב עיר וקיבלו מספר קולות שווה. השאלה היא, האם אפשר להכריע ביניהם באמצעות גורל? הרב משיב (יביע אומר חלק ו סימן ד) כי גורל מכריע במקום ששייך לכולם באופן שווה, אבל בחירת רב צריכה להיעשות על פי כישורים ולכן יש אחד שיכול להיות מתאים יותר מהשני ואין שייך בזה גורל, אלא הבוחרים צריכים להתאסף שוב עד שתיפול הכרעה.

3 בשנת 2000 קיבל חבר הכנסת אברהם רביץ את הבשורה שהוא סובל ממחלת כליות קשה והפתרון היחיד הוא תרומת کلیה דחופה. התור להשתלה היה ארוך ולא נמצא תורם באופק ומישהו מבני המשפחה נדרש לתרום כליה. אשתו לא התאימה מבחינה רפואית ורביץ העדיף לקחת מבניו ולא מבנותיו, כדי לא לפגוע בהריונות עתידיים שלהן. נותרו חמש בנות כמתמודדות וכל אחת התעקש בתוקף להיות זה שיזכה לתרום לאבא, אחד טען שהוא הבכור, השני טען שהוא התעסק ראשון עם הנושא, השלישי טען שהוא צעיר ובריא יותר וכו'.

הרבנים התירו להם לערוך הגרלה, אף שמדובר בדיני נפשות. שכן כולם נמצאים בתוך הזכות ויש להם זכות שווה. הרב המעניין הוא, **שהבכור** זכה בהגרלה.

4 אבי ע"ה היה מספר: ביום שיש, ה' באייר תשח, הוכרזה המדינה ופרץ השלב הקשה של מלחמת השחרור. המנדט הבריטי הסתיים ואחרוני החיילים עזבו את העמדות הצבאיות והעריבים פתחו במתקפת אש בכל רחבי הארץ. קרב ניטש על כל צומת ותחנת משטרה, במטרה להשתלט על העמדות שפינו הבריטים.

בליל שבת, העריבים השתלטו על תחנת המשטרה הניצבת בראש הר "לטרון", ההר החולש על הדרכים לירושלים והעיר הפכה להיות נצורה מכל עבריה. ממערב נשלטה העיר בלטרון, ממזרח שלטו הירדנים ולא ניתן היה להכניס לעיר בקבוק מים, שקית קמח וציוד תינוקות. רבבות יהודים עמדו לגווע ברעב ח"ו והצלבל האדום פנה לבן גוריון בדרישה לפנות את היהודים מכל העיר. בן גוריון פנה לרב הראשי לישראל, הרב הרצוג, לשמוע את דעתו והרב נבהל ממצב שלא קרה אלפיים שנה מאז חורבן הבית השני: ירושלים תהיה ריקה מיהודים.

הרב הרצוג כינס את מנהיגי העדה החרדית וקם הרב זליג ראובן בענגיס, מנהיג העדה החרדית, שהיה תלמיד חכם עצום ואיש תקיף והכריז: "הנביאים רמזו על שני חורבנות שיהיו בירושלים. הם לא דיברו על חורבן שלישי בו תיפול העיר. לכן לא יתכן שנעזוב את העיר בפעם השלישית. אנו נישאר כאן לעד ונזכה

והיה יוצא. אם בדיוק יצאה והיה עליו להמתין למעבורת חדשה – הבין כי הנסיעה לא נועדה לו. שמואל היה פותח ספר קודש ובודק את הפסוק הראשון שהיה עולה מול עיניו. ורבי יוחנן היה מבקש מילד לומר לו פסוק שלמד היום בבית הספר והיה מסיק ממנו את ההנהגה הנכונה.

בכל זאת, הרמב"ם מאוד מחמיר וכותב שכל עשיית סימנים כדי להחליט כיצד לעשות מעשה, היא אסורה משום דרכי האמורי. לדעת הרמב"ם אין הבדל בין רמזים מיסטיים שנהגו אנשי האמורי, לרמזים הגיוניים שעשה אליעזר עבד אברהם.

רמב"ם עבודה זרה יא,ה: אין מנחשין כעכ"ם ... כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי איני הולך למקום פלוני ... עבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי ... וכן המשים סימנים אם יארע כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא – לא אעשה כאליעזר עבד אברהם וכן כל כיוצא באלו – הכל אסור.

המפרשים מסבירים (כסף משנה שם) כי אליעזר עבד אברהם היה בן נח, אבל ליהודי אסור לעשות כן. ומה שהאמוראים עשו סימנים, הרמב"ם ילמד שהם עשו סימנים על **העבד**, כדי לבחון אם מה שעשו היה נכון. ולא שכיוונו על העתיד, להחליט איזה מעשה לעשות כעת בעקבות הסימנים.

מנגד, הראב"ד חולק ומתפלל כיצד הרמב"ם שלל מעשים שעשו גדולי עולם כאליעזר והאמוראים.

הר"ן ממשיך בדרכו של הראב"ד ומעמיד יסוד חשוב ונפלא הנוגע לענייננו: יש הבדל בין רמזים מיסטיים חסרי טעם, שהם מדרכי האמורי, כמו "פתי נפלה מפי" שאינו מוכיח כלום, ובין סימן הגיוני כמו שעשה אליעזר עבד אברהם והוא **יכול להיות כלי לברכה מלמעלה**. אליעזר רצה לבחון אם הנערה היא בעלת חסד כיאה למשפחת אברהם ולכן בדק אם תציע לו לשתות. זה סימן ראוי וזכותו של אדם לבקש שהסימן יהיה גילוי מלמעלה.

מה עם גורל? האם הוא דומה לסימני האמורי או לדרך פשוטה לברור ספק ולבקש בתמימות שתהיה כלי לברכה? ראו בהערה⁵

כמו "עץ או פלי" (על שם המטבע הבריטי שמצדו האחד היה ענף עץ זית ומצדו השני הכיתוב 'פלשתניה') ולקבל החלטה על עבודה חדשה, מעבר דירה, שידוך, בריחה מהעיר וכו'?

כאן עלינו לדרון האם הגורל הוא גילוי מלמעלה על המעשה הנכון או שמדובר באקראיות גמורה, ואולי גרוע מכך, הוא חלק מדרכי האמורי שאסורות על פי ההלכה?

מצד אחד, לאורך כל ההיסטוריה מוצאים שימוש בגורלות כדי לקבל הכרעות. דוגמה קצת דומה לענייננו: אליעזר עומד ליד המעיין ומחפש את הנערה בין כל הנערות. הוא עושה סימן: הנערה שאומר אליה 'הטי נא כדך ואשתה' והיא תענה 'שתה וגם לגמליך אשקה' – היא הנערה שהועדת לעבדך. ההשגחה עובדת והוא לא מסיים את המשפט ורבקה מופיעה מולו. הוא אומר לה את הסימן והיא עונה כפי שצוייפה.

דוגמאות חמורות יותר: לאחר שכבש יהושע את יריחו, החלו למות אנשים בזה אחר זה. יהושע הבין שמישהו עבר על ציווי ה' ונטל לעצמו משלל העיר. יהושע הטיל גורל כדי למצוא את האשם והפור נפל על עכן בן כרמי שמעל בחרם. אירוע דומה נהגו אומות העולם אצל יונה הנביא: יונה ברח מאת ה' וירד לאונייה המפליגה תרשישה. פתאום החלו השמים להתקדר ורוחות עזות סיכנו את האונייה. המלחים הפילו גורלות והם נפלו על יונה. (ראו הרחבה הלכתית מעשית בהערה⁶ בנוגע לגורל כזה בדיני נפשות).

2. סנהדרין מג,ב: הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן.

הגמרא מספרת על אמוראים שנהגו בדרך דומה: לפשוט ספקות בחיים באמצעות סוג של גורלות.

חולין צה,א: רב בדק במעבורת, שמואל בדק בספרא, רבי יוחנן בדק בינוקא

כאשר האמוראים היו צריכים לצאת לדרך ארוכה, כמו מבבל לארץ ישראל, רב היה בודק את המעבורת בה היה אמור להפליג: אם הייתה מזומנת לו לצאת לים – למד כי הנסיעה נועדה מהשמים

לישועה.

אחרי כמה שבועות, פרץ הפלג"ח את "דרך בורמה", שיצרה נתיב הגעה חילופי דרך "שער הגיא" ותושבי העיר ניצלו. (בהמשך, פונתה העיר העתיקה מיהודיה, אבל רוב התושבים שגרו בשכונות העיר החדשה נותרו בה).

5 ראוי לסייג כי גורל אינו יכול להלכה להכריע בדיני נפשות, ואצל יהושע היה זה גם באמצעות רוח הקודש, וכך אצל יונה הוא עצמו הורה ש"בשלו הסער הזה". אבל אי אפשר להטיל אדם אל הים באמצעות גורל.

הדבר נגע במקרה מציאותי לפני כמאתיים שנה: אנייה יצאה מנמל ליברפול באנגליה לכיוון ארצות הברית. היא נתקלה בקרחון גדול והחלה לטבוע. ספן בשם "הולמס" הוריד סירת הצלה אל הים ועמו ששה מאנשי הצוות ועשרים ושנים נוסעים – מספר גדול מהקיבולת של הסירה. אנשי הצוות החלו לחתור, אך הסירה התמלאה מים ועמדה לטבוע. זאת הייתה שאלה של חיים ומוות לזרוע כמה נוסעים לים או כולם יטבעו יחד.

הולמס החליט להטיל אל הים את הגברים הרווקים שאינם אנשי צוות, כדי שהצוות יוכל לחתור ולהציל את המשפחות. הולמס השליך את הרווקים אל הים וכשהגיעו לאמריקה הואשם בהריגה ומאסר עם עבודת פרך. השופט העלה את הנימוק כי היה עליו להפיל גורל בין הנוסעים ולא להחליט מי יוטל אל הים.

ובכן, מבחינה הלכתית זה לא ברור בכלל שזה הפתרון.

6 חשוב לציין: בשולחן ערוך יורה דעה קע"א: "אין שואלים בחזוים בכוכבים ולא בגורלות". רמ"א: שנאמר 'תמים תהיה עם ה'א'". אולם מכך שהשולחן ערוך מחבר גורל עם שאלה בכוכבים, שהיא צעד קיצוני מאוד, לומדים רבים שהכוונה אחרת לחלוטין: לערוך גורל בדומה לשאלה בכוכבים, ושם המטרה היא **לצפות את העתיד** ולברר באמצעות הגורל האם תהיה הצלחה או לא? האם עתיד לעלות הזיווג יפה? אבל לעצם עשיית מעשה **כעת** – לא נראה שעל זה

שיחות קודש תשכ"ט ב/7: נכון לעשות כן רק בדבר שיש בו 'ספק השקול', כאשר מוצו הדרכים האחרות על פי תורה ועל פי ההיגיון ועדיין עומדים על פרשת דרכים.

לאחר שמבינים את מרכזיות הגורל במחשבה היהודית, נשוב אל השאלות בהן פתחנו: מה משמעות הגורל? למה חלוקת הארץ לא נעשתה רק בדרך הגיונית ושילוב אורים ותומים? הבה נפתח תפיסה חסידית כבירה שנוגעת במהות מחשבת החיים, כפי המבואר בליקוטי שיחות ב/346 ואילך.

ג. גורל הוא התעלות למדרגה שלמעלה מטעם ודעת. גורל הוא ההבנה שיש דברים גדולים מהבנה שכלית. משפט יפה אומר: "כל דבר שאדם עושה יש שתי סיבות - הסיבה ההגיונית והסיבה האמתית...". ההיגיון הוא רק מרכיב אחד מהאישיות שלנו ומעבר לו, יש כוחות חזקים וגבוהים שפועלים בנו, כמו רצון, עונג, שורש הנשמה ותכלית החיים של כל אחד.

כך כביכול למעלה, יש מעשי שמים שיכולים להיות מובנים ברעת בני אדם, אבל המהלכים הגדולים הם נעלים מהיגיון ונובעים מעצמותו יתברך. ההחלטה החשובה האם לברוא עולם, לא נבעה מהיגיון אלוהי, אלא מתאוה עצמית, כמו הלשון הידועה "נתאוהה הקב"ה". הבחירה בעם ישראל מכל האומות, לא התחילה מהיגיון, אלא שורשה נעלה הרבה יותר וכו'.

כך לגבי חלקות הנחלות בארץ ישראל. חלוקת הנחלות במובנה הרחב היא תמצית השליחות בעולם: היכן האדם יפעל, באיזה כלים יפעל, ומי יהיה בן או בת הזוג שיהיה השותף שלו. החלוקה הזו נעשתה באמצעות גורל, כדי לומר: **אל תנסה להבין ואל תשפוט בכלים של טעם ודעת.** אל תיתקע בגלל שאינך מבין ואל תרוץ יותר מהר כשנדרמה לך שאתה מבין. פשוט תתמסר וזהו זה.

יהודי אינו שואל 'למה', אלא שואל 'מה'? הוא לא שואל למה אני כאן, אלא מה אני עושה עם העובדה שאני כאן? והעובדה שאינני מבין 'למה' - לא יכולה להפריע לקידום ה'מה'?

לפעמים צריכים לחפש סיפור, אבל במקרה הזה, הרבי גם בחר את הסיפור שמתמצת את העניין (התוועדות פורים תשכ"ב): לאדמו"ר הזקן היה חסיד דגול בשם רבי יוסף מבישנקוביץ. תלמיד חכם מופלג במסלול בטוח למשרת רבנות מכובדת. פעם התייעץ עם רבו היכן לחפש משרה ולתדהמתו נענה כי "לטובת נשמתו יותר

ממה שמובא בשולחן ערוך, ואין ענייננו לפסוק הלכות כאן וכל אחד ישאל את הרב שלו. נעיר כי רבים מפוסקי זמננו סבורים וכך שמעתי מאבי בזמנו, שאין סיבה לאסור הטלת מטבע בכוונה שתהיה כלי לברכת ה'. כך נראה בשו"ת חוות יאיר, מגדולי האחרונים לפני כ-400 שנה.

שו"ת חוות יאיר סימן סא: מהתורה, הנביאים והכתובים סמכו על הגורל, ככתוב 'אך בגורל תחלק הארץ' וכן סמכו על הגורל במיתת עכן ... ונאמר במשלי 'בחקיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו' ואפילו באומות העולם היה מקובל זה, כמו גבי יונה והמן הרשע. מפני שקרוב הדבר שאם הגורל כהוגן - **תדבק בו השגחה העליונה.**

גורל הוא לא סתם הסכמה בין בני אדם, אלא **הכרעה משמים.** מה שנראה כאקראיות הוא הדרך של הקב"ה להתגלות בעולם, שכן המילה "מקרה" היא כידוע אותיות "רק מה".

אולם גם המחמירים בהטלת מטבע, מסכימים כי יש גורל שמותר לכולי עלמא, כמוזכר בגמרא שם על שני אמוראים שנהגו כן: שמאל בדיק בספר קודש, ורבי יוחנן שאל אצל תינוק שיפסוק לו פסוק. כיון שמדובר בגורל באמצעות ספר קודש או פסוק - ברור שאין כאן חשש לדרכי האמורי, ועצם עריכת גורל היא צעד ששורה בו ברכת ה', כמובא לעיל מהחוות יאיר.

ידוע שהגר"א נהג לפשוט ספקות באמצעות פתיחת ספר תנ"ך, ובהערה הובא סיפור מופלא⁷ אודות הכרעה באמצעות גורל כזה. גם הרבי מביא שחסידים נהגו כן, אבל במקום אחר מסייג שנכון לעשות כן רק בספק השקול וכאשר מוצו כל הדרכים האחרות. (להעיר: אם הרבי כותב כן לגבי גורל בספר קודש, שהוא רק מוצא אחרון, קל וחומר לגבי הטלת מטבע, שהיא רק מוצא אחרון ביותר)⁸.

התוועדות תשמ"ט ג/224: ידוע מנהג ישראל מקדמת דנא כשהיו רוצים לברר איך להתנהג בענייני הרשות (בע"נ) אין שלא נתפרשה הוראה בתורה, היו מבררים עפ"י גורל וכיו"ב, כמו לפתוח ספר קדוש (חומש וכיו"ב) ובמקום שנפתח הספר בהשגחה פרטית ומוצאים סימן ועפ"י מחליטים כיצד לנהוג.

מדבר השולחן ערוך.

7 גורל הגר"א (תוכלו למצוא את הסיפור הבא ביוטיוב לפי חיפוש גורל הגר"א): שלושה חרשים לפני קום המדינה, יצאה קבוצה של 35 בחורים (שיירת הל"ה) ליישובי גוש עציון הנצורים כדי להעביר להם נשק ותחמושת. בדרך פגשו רועה צאן ערבי, אך ריחמו עליו ושחררו אותו. הלה הזעיק מאות ערבים והם כיתרו את הקבוצה ורצחו אותם נפש.

23 גופות זוהו ונקברו, אך 12 גופות הושחתו עד שלא ניתן היה לזהותם והן נקברו באדמה בלא מצבה. אחרי קום המדינה, ערך הצדיק הירושלמי הרב אריה לויין גורל הגר"א כדי לגלות את שמות האנשים ולחלוק להם כבוד אחרון. הוא פתח ספר תנ"ך כדי לזהות את הנקבר במצבה הראשונה והספר נפתח בפסוק "וממטה בנימין בגורל". הם למדו מכך כי המצבה הראשונה שייכת לחלל בנימין יגוסלבסקי. הפסוק השני אמר "הלא בן ימיני אנכי", וזה מקום מנוחתו של החלל עורד בין ימין, וכך זיהה את כל הגופות באמצעות פסוקים ישירים.

8 קראתי סיפור על הרב מבריסק, שמישהו שאל אותו אם השתמש פעם בגורל הגר"א? הוא ענה שפעם נתקל בשאלה מכרעת ופתח ספר תנ"ך ונפתח לו הפסוק: "תמים תהיה עם ה' אלוהיך".

טוב שיהיה בעל עגלה". חלפו עשר שנים ורבי יוסף קיבל הצעת רבנות בעיר ליעפלי. הוא נזכר בדברי הרבי והבין שהגיע הזמן לקיימם. חודש ימים התהפך מצד לצד, עד שאזר אומץ והלך אל מושב העגלונים. הוא אמר בשפה רפה כי ברצונו ללמוד עגלונות.

הם החלו לצחוק: "במקצוע ההגעה תצליח יותר ממקצוע העגלה". לבסוף, אחד ריחם עליו ולימד אותו איך מושחים את הגלגלים בזפת ורותמים את הסוסים לעגלה. רבי יוסף, שהיה עדין נפש ולא מורגל במלאכה כזו, התלכלך בכל גופו, אחד הסוסים הצליף בו עם זנבו וכמעט עקר את עינו. עייף ושבור חזר הביתה וניקה עצמו. אשתו בכתה כי שמעה שבעלה החשוב ירד מדעתו ואולם הוא סיפר את דברי הרבי עשר שנים קודם והיא שינתה את דעתה. מכרה תכשיטיה וקנתה לו סוס ועגלה.

חלפה שנה שבה חייו השתנו מהקצה אל הקצה ובמקום להעמיק בסוגיות בהלכה, מצא את עצמו מושך גלגלים ומוכיל אנשים מעיר לעיר. ערב אחד ישב במלון ובעל המלון הציג יהודי שעבד אצל אחד הפריצים באזור ורוצה לצאת לנסיעה בבוקר. ר' יוסף הסכים ואמר כי הוא ייצא אחרי התפילה בבוקר.

באמצע הלילה, התעורר האיש משנתו ושמע קול בכי מהחדר לידו. ר' יוסף ישב על הרצפה ואמר תיקון חצות בבכיות. המנגינה הכואבת המיסה את ליבו של האיש שהתברר כיהודי שעזב את הדרך. בבוקר ראה את ר' יוסף מתפלל ברגש ובהתלהבות והוא נזכר בבית שבו גדל, באביו, באשתו וילדיו היהודיים, אותם נטש בשביל חלומות על התעשרות בעיר הגדולה. הוא התחנן לר' יוסף שיורה לו דרך תשובה והרב לקח אותו אל האדמו"ר האמצעי שקירב אותו מאוד ואמר לר' יוסף כי הסתיימה שליחותו כעגלון.

זה הרעיון: בשכל הגיוני, אין דרך להבין למה תלמיד חכם דגול צריך להשקיע שנים מחייו עבור בעל תשובה אחד? האם הקב"ה אינו יכול לקרב את בעל התשובה בדרך אחרת? אבל ההחלטות הגדולות בחיים לא נבחרות בהיגיון. גורל החיים מוביל כל אדם בדרך שנועדה לו, ונותר רק שתי אפשרויות: להתמסר לשליחות ולזכות להצלחה במונחים אינסופיים או להיתקע בדרך ולהישאר ריק ושבור ח"ו.

3. תוכן מליקוטי שיחות ב/7-346: בארץ ישראל היו חל-קים שונים, הר, שפלה, עמק, שדה תבואה ושדה עצי פרי. כל אחד קיבל חלקו בארץ ישראל הגשמית, לפי שייכותו הפרטית בארץ ישראל הרוחנית. זו הסיבה שחלוקת הארץ נעשתה בגורל, שכן השייכות לחלקו, אינה נקבעת על פי טעם ודעת, אלא באמצעות גורל המסמל הכרעה שלמעלה מטעם ודעת.

כך בתורה ומצוות עצמם, לכל אדם יש מצווה או זהירות השייכים לו בפרטות, כמו שאומרת הגמרא לגבי האמוראים, שלכל אחד הייתה מצווה בה היה 'זהיר טפי' והזהירות הזו הזהירה והאירה את שאר מעשה המצוות. לכן כאשר אדם חווה קשיים מיוחדים במצווה מסוימת, זו ראייה שהמצווה הזו שייכת אליו במיוחד, והשייכות אינה נובעת מטעם ודעת, ודווקא ההתמסרות אליה בכל כוחותיו, מאירה

גם את שאר ענייניו.

בכך מבארים מאמרי חסידות בעומק רב את גורל יום הכיפורים וגורלו של המן: שני הגורלות נועדו לאותה מטרה. לעורר דרגה אלוקית גבוהה שאינה מוגבלת בדרכים של היגיון וסדר. הכוונה הגדולה מבקש לפעול מחילה על כל חטאי השנה ולכן נקט בגורל ורומז לקב"ה: הרי אתה "בעל הרצון" ולא רק "הרצון" כפי שמוגדר בכללים של מצווה ועבירה. אצלך אין הבדל בין צדיק לרשע ואתה יכול לבחור לקבל את הרשע כמו הצדיק. לכן תיקח את התשובה של יום הכיפורים ותמחל לרשע.

המן עשה את אותו הדבר מהכיוון ההפוך: הוא פנה אל הקב"ה ברמז, הרי אצלך אין הבדל בין יהודי לגוי ואתה יכול לבחור גם בגוי. אין זה אלא שהחלטת בכיוון מסוים ובאופן תיאורטי אינך מוגבל ויכול לבחור הפוך. לכן הגורל ירים לרמה כזו בה תמאס בישראל ותבחר בצד השני ח"ו. (אולם העובדה שהגורל נפל בצד שהועיל לישראל, הוכיח כי שורש האהבה לישראל היא בכל המדרגות ואכמ"ל).

הדרגמה המופלאה ביותר לאדם שוויתר על החיים שתכנן והיה מוכן לקבל את החיים שקיבל - הוא סיפור חייה המופלא של אסתר המלכה. הארכנו בשיעור לפורים שנה זו ונזכיר את עיקרי הדברים.

מגילת אסתר מספרת על שתי אסתר המלכה: אסתר הראשונה ואסתר השנייה. אסתר הראשונה היא אישה כנועה, צייתנית, שנשלטת בידי חזקים ממנה. שלוש פעמים אומרת המגילה "ותילקח אסתר" נגד רצונה. עליה נאמר התיאור החמור: "לדעת את שלום אסתר ומה **עָשָׂה בָהּ**". היא אישה חסרת קול שנגררת לפי דעת אחרים, כפי שהיא מעידה על עצמה לדברי הגמרא: "עד עכשיו באונס".

לכן כשמדרכי מעורר אותה לצאת למלחמה נגד הגזירה היא מגיבה בתדהמה: 'אני הפתרון?! הרהוריה שלא נקראה אל המלך שלושים יום?! שחיה חיים בעייתיים ביותר מבחינה הלכתית?!'. התפיסה שלה על עצמה היא של אדם שנפל במקום הלא נכון עבורו והיא תוקעת רגליים כנגד גורלה.

אבל משהו קורה ואסתר פורשת כנפיים. מאישה מופעלת היא מסתערת לפעול ומתזזת את העולם כולו. תחילה מפעילה את מרדכי, כפי שמתארת המגילה במילים מדהימות: "ויעש מרדכי ככל אשר צוותה עליו אסתר". היא מוכתרת כמנהיגת העם, ככתוב: "לך כנוס את כל העם וצומו עלי ואל תאכלו שלושת ימים". ואז עוברת לטפל באחשוורוש והמן. כמה סמלי שאחרי התיאורים החוזרים ונשנים על צייתנותה של אסתר, "ואת מאמר מרדכי אסתר עושה", "כאשר צוה עליה מרדכי", המגילה מסתיימת בהיפוך המושלם: "ואת מאמר אסתר קים דברי הפרים האלה". "מגילת אסתר" היא סיפור הגילוי וההתגלות של אסתר עצמה.

מה הוביל למהפך שלה? מה אמר לה מרדכי שהמציא אותה מחדש? בשיחת פורים תשכב⁹, הרבי התמקד בשתי מילים שאומר לה מרדכי: "ומי יודע" אם לעת כזאת הגעת למלכות. מה זה "מי יודע"? היכן הביטחון והנחיצות של מרדכי? אם אתה לא יודע - איך היא תדע?

הביאור כביר ומשנה חיים: "מי יודע"? מה את מחפשת היגיון במקומות שלמעלה מהיגיון? איך ההיגיון שלך תוקע את הגורל שלך, שהוא הרבה רם ונישא מהיגיון? תמורת זאת תתבונני בכך,

ש"לעת כזאת הגעת למלכות" ואם את כאן - משמע שיש לך כאן שליחות.

ההבנה הזו מדהימה את אסתר: היא קולטת שנבחרה משמים, שהחיים הקשים שלה הם כרטיס הפיס שלה, הם ה"חלק" שנועד עבורה בתוכנית הגדולה של הקיום כולו. היא לא קרבן ולא יתומה מאומצת שהחיים איבדו אותה, אלא שליחה של מלך מלכי המלכים בעצמו. היא מתנערת מתחושת האומללות והקורבנות ומסתערת בעוצמה על המשימה.

ראוי להצביע על כלל אצבע כלשהו לזיהוי השליחות האישית. נדמה שאפשר לומר זאת כך: כאשר **הכישרון האישי** נפגש עם **הצורך במקום** - כנראה שזאת השליחות. הדברים נלמדים מאסתר: כאשר היכולת שלה לשאת חן וחסד נפגשה עם **הצורך המקומי** ממנה - "לעת כזאת הגעת למלכות".

הרבי מוסיף כלל אצבע נוסף: היכן שהאדם מוצא **קשיים לא מבוטלים** במילוי השליחות. לעתים הסביבה מעידה על צורך שהוא יכול למלא בהתאם לכישרונותיו, אך צצים לנגדו קשיים בלתי אפשריים שהוא עצמו אינו יודע להסבירם. הנה זה גופא סימן שהדברים נועדו לו משמיים. ראו לדוגמא אגרות קודש ה, א'רנז לכני זוג שסבלו מקשיים בשלום בית ו"בחיצוניות הוטב, אבל בפנימיות עדיין אינו כדבעי, כבר כתבתי לו ... שדווקא בזה נחוצה התאמצות גדולה ביותר, כי מריבוי ההעלמות וההסתרים מוכח אשר זהו דוקא מעיקר הבירורים שלו. וכמובן מכתבי האריז"ל ... הנשמות דדורותינו אלה היו כבר בעולם ובאים עתה בגלגול לתקן מה שהחסירו בקיום התרי"ג מצות ... ובאותם עניינים שחסרו בפעמים הקודמות ... ההתנגדות של היצר הרע היא בכל התוקף".

בכל זאת, לעתים עולה השאלה מתי מותר להרים ידיים? מתי השלב בו אדם רשאי להתיימש ולפרוש? הרבי ביאר בצורה נפלאה (ליקוטי שיחות ד פרשת כי תצא) כי הדבר נידון במחלוקת ידועה בין החכמים:

בסוף מסכת גיטין דנים חז"ל באיזה מקרה מותר לכני זוג להתגרש? מהו השלב בו אנשים יכולים להגיע למסקנה 'זה לא בשבילי'? רבי עקיבא אומר: "אפילו מצא אחרת נאה הימנה". בית הלל אומרים: "אם הקדיחה תבשילו". בית שמאי אומרים: רק אם "מצא בה ערוות דבר".

הסביר הרבי כי המחלוקת הזו נוגעת לשליחות החיים בכלל. השאלה היא, מהו השלב בו אדם רשאי לעזוב את מקום שליחותו ולומר בעצב ובהשלמה: לא בשבילי? רבי עקיבא אומר: אם מצא מקום עבודה "נאה" יותר, **שמביא לו יותר שמחה**. בית הלל חולקים ואומרים שזאת אינה סיבה מספקת. רק אם "הקדיחה תבשילו", כלומר, רק אם הוא רואה **חוסר הצלחה** במשימתו. בית שמאי מחמירים יותר ואומרים: רק "אם מצא בה ערוות דבר", כלומר, רק אם השליחות מביאה חלילה **לכישלון הלכתי**.

הרבי ממשיך כי ההלכה היא כדברי בית הלל, שרק **חוסר הצלחה** יכול להעיד על כישלון השליחות ובלא זה, יש להמשיך ככל האפשר ואף אם "מצא אחרת נאה הימנה". אולם ידועים דברי הגמרא כי כל

"המגרש את אשתו ראשונה, מזבח מוריד עליו דמעות" ולכן בעניין היסודי הזה שהוא מהות החיים, ראוי **להחמיר יותר כדברי בית שמאי** ולא למהר ולקבל החלטות פזיזות על עזיבת השליחות.

נסיים בדברי רבנו הזקן בתניא פרק לז כי בהתקבצות כל הבירורים הפרטיים בעולם, זוכים לגאולה השלמה שהיא השלמת תהליך הבירור בכללות העולם. והרי כבר הובטחנו מפי כ"ק אדמו"ר כי "נשלמה עבודת הבירורים" ולא נותר אלא לפתוח את העיניים ולראות בגילוי השכינה בקרוב ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il